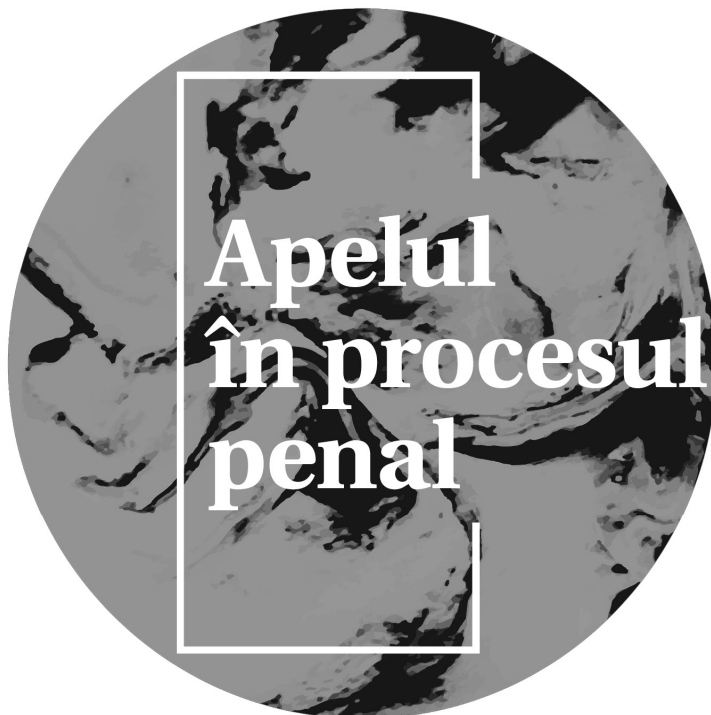

BIBLIOTECA DE DREPT PENAL
ȘI DREPT PROCESUAL PENAL

APELUL ÎN PROCESUL PENAL

LUMINIȚA CRIȘTIU-NINU

Universul Juridic

București

-2022-

Capitolul I

Căile de atac în procesul penal român

Secțiunea 1. Importanța și necesitatea căilor de atac

Definiția căilor de atac a fost dată de profesorul Grigore Gr. Theodoru, în lucrarea sa de excepție „Teoria și practica recursului penal”¹, în care a arătat că acestea sunt mijloacele legale prin care Ministerul Public și persoanele îndreptățite promovează un control judiciar, în cadrul căruia sunt verificate hotărârile judecătorești penale, în vederea desființării pentru erori de fapt și erori de drept și înlocuirii lor cu alte hotărâri, conforme cu legea și adevărul.

Potrivit unei alte definiții, căile de atac sunt mijloace prevăzute de lege prin intermediul cărora poate fi provocată o amplificare a desfășurării procesului penal, în vederea efectuării, în anumite cazuri și condiții, a controlului judecătoresc asupra hotărârilor intervenite².

În opinia profesorului Nicolae Volonciu, exercitarea căii de atac îndeplinește două sarcini: repararea greșelilor existente în hotărârea judecătorească, precum și realizarea uniformității în interpretarea și aplicarea legilor³.

Pentru a înțelege importanța căilor de atac în realizarea justiției penale, trebuie să menționăm că aceasta rezultă din chiar înscrierea dreptului de a apela la căile de atac în Constituția României, care, la art. 129, prevede că: „Împotriva hotărârilor judecătorești, părțile interesate și Ministerul Public pot exercita căile de atac, în condițiile legii”.

Importanța și necesitatea lor rezultă și din consacrarea la nivel de principiu a dreptului fundamental de a apela la căile de atac, în documente europene și internaționale.

¹ Publicată la Ed. Junimea, Iași, 2002, p. 10.

² V. Dongoroz ș.a., *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea specială*, vol. II, Ed. Academiei, București, 1975, p. 206.

³ N. Volonciu, *Tratat de procedură penală. Partea specială*, vol. II, Ed. Paideia, București, 1999, p. 229.

Pactul internațional referitor la drepturile civile și politice din 16 decembrie 1966 prevede, la art. 14 pct. 5, că orice persoană care este declarată vinovată de comiterea unei infracțiuni are dreptul să obțină examinarea de către o jurisdicție superioară, în conformitate cu legea, a declarării vinovăției și a condamnării sale.

Art. 2 par. 1 din Protocolul nr. 7 adițional la Convenția europeană a drepturilor omului instituie dublul grad de jurisdicție în materie penală, prevăzând că orice persoană care este declarată vinovată de comiterea unei infracțiuni de către un tribunal are dreptul de a cere examinarea declarării vinovăției sau a condamnării sale de către o instanță superioară.

Instituirea căilor de atac în procesele penale, și nu numai, a decurs din necesitatea de a fi controlată activitatea desfășurată de instanțele judecătorești, deoarece, în cazul în care aceasta nu este conformă cu legea și cu adevărul, aduce prejudicii grave drepturilor fundamentale ale omului și societății în ansamblul său. Perfecțiunea este un ideal și nu toate hotărârile judecătorești au la bază adevărul pur, după cum nu toate se bazează pe o corectă interpretare a legii. Este posibil ca hotărârile judecătorești pronunțate de prima instanță de judecată să fie greșite, fie din cauza părților sau avocaților lor, care nu și-au exercitat activ drepturile conferite de lege, nu au adus toate informațiile judecătorilor sau nu s-au putut apăra corespunzător, fie din cauza judecătorilor, care nu au stăruit suficient în aflarea adevărului, nu au administrat toate probele, nu au manifestat rol activ suficient, au dat o interpretare eronată situației de fapt sau au aplicat ori interpretat greșit dispozițiile legale aplicabile¹.

În acest sens, autorii V. Papadopol și C. Turianu au arătat că, în justiția represivă, hotărârile perfecte reprezintă un ideal care cu greu poate fi atins, chiar imposibil, și că nu toate hotărârile judecătorești au la bază adevărul real sau interpretarea și aplicarea corectă a legii. Au arătat că și în înlăptuirea actului de justiție, ca în oricare alt domeniu al activității umane, se pot săvârși oricând erori care dau naștere la nedreptate, în ciuda tuturor măsurilor prevăzute de lege pentru a asigura părților garanții sporite în desfășurarea procesului penal. Prin urmare, dacă se

¹ În acest sens, a se vedea C.S. Paraschiv, M. Damaschin, *Drept procesual penal*, Ed. Lumina Lex, București, 2004, p. 450.

poate înțelege că greșelile nu pot fi evitate întotdeauna, ar fi de neiertat ca, odată comise, să devină permanente, să se perpetueze¹.

Principiul preluat din dreptul roman, *res iudicata pro veritate habetur* (lucrul judecat se consideră adevărat), și care caracteriza opera de înfăptuire a justiției, a fost interpretat în sensul că sentința pronunțată de judecător nu reprezintă adevăr, ci ține loc de adevăr. Ulterior, s-a considerat că autoritatea (puterea) de lucru judecat, principiu aplicabil în dreptul procesual, penal și civil, reprezintă trăsătura hotărârilor judecătorești definitive de a dobândi putere de lucru judecat, în sensul de a nu mai putea fi atacate decât prin căile de atac extraordinare (în condițiile limitative și speciale ale legii procesuale), bucurându-se, astfel, de o prezumție absolută de adevăr juridic. Prin lucru judecat trebuie să se înțeleagă acea situație juridică ce rezultă din soluționarea definitivă și irevocabilă a unui raport de conflict dedus judecății.

Principiul nu putea fi absolutizat, deoarece sentințele judecătorești, produsul operei de concepție și decizie a omului, nu pot fi perfecte în mod absolut. De aceea, s-a apreciat că este necesar ca o hotărâre pronunțată în urma unei prime judecăți să fie supusă controlului unei alte instanțe superioare, pentru îndepărtarea erorilor săvârșite de judecătorii din cadrul primei instanțe².

S-a susținut în literatura de specialitate că hotărârile judecătorești trebuie să fie supuse controlului, deoarece există, pe de o parte, *prezumția de greșeală* – presupunerea că o hotărâre judecătorească, în ciuda tuturor garanțiilor prevăzute de lege, ar putea cuprinde erori –, iar, pe de altă parte, *prezumția de îndreptare* – presupunerea că, în cadrul unei noi judecăți, erorile ar putea fi înlăturate³.

Teoria prezumției de greșeală a fost contestată de alți autori, profesori și doctrinari, cu motivarea că a pleca de la presupunerea că o hotărâre judecătorească ar cuprinde în mod firesc erori de fapt sau de drept ar însemna să se accepte faptul că existența erorilor judiciare reprezintă

¹ V. Papadopol, C. Turianu, *Apelul penal*, Casa de editură și presă „Șansa” SRL, București, 1994, p. 13.

² G. Boroi, *Drept procesual civil – note de curs*, Ed. Romfel, București, 1993.

³ T. Pop, *Drept procesual penal*, Ed. Tipografia Națională SA Cluj, 1948, vol. IV, p. 339.

regula în activitatea instanțelor judecătorești. Or, o astfel de presupunere afectează prestigiul, încrederea de care trebuie să se bucure justiția și, totodată, practica a demonstrat că procentul hotărârilor judecătorești care conțin erori este unul redus. De aceea, căile de atac au fost apreciate necesare doar ca remedii procesuale, în sensul că prin ele se pot înlătura eventualele erori conținute în hotărârile judecătorești¹.

În doctrină se apreciază că o hotărâre judecătorească poate fi contrară legii și neconformă cu adevărul din cauza a două vicii fundamentale²: fie au fost nesocotite regulile procedurale care asigură aflarea adevărului și garantează drepturile părților (*error in procedendo*), fie soluționarea cauzei este greșită (*vitium in iudicando*), din cauza stabilirii greșite a faptelor – *error in facto* – sau din cauza neaplicării sau aplicării greșite a legii substanțiale – *error in iure* –, care a condus la pronunțarea unei soluții nelegale.

Exercitarea unei căi de atac declanșează o nouă judecată în fața unei instanțe judecătorești superioare, singura în măsură să soluționeze calea de atac. Când controlul judecătoresc poartă asupra legalității și temeiniciei hotărârii atacate, judecarea căii de atac se realizează de instanța judecătorească superioară competentă, potrivit legii procesual penale, iar atunci când controlul judecătoresc are ca finalitate rejudecarea cauzei definitive, judecarea căii de atac poate avea loc și în fața aceleiași instanțe de judecată. Exercitarea controlului asupra modului în care prima instanță a judecat cauza reprezintă un mijloc de prevenire a încălcării dispozițiilor legale, dar, în egală măsură, și un mijloc de prevenire a erorilor judiciare.

Cu toate că împotriva existenței căilor de atac s-au exprimat și păreri împotriva, aducându-se, ca principale argumente, prelungirea nejustificată a procesului, cheltuieli mai mari pentru stat și pentru părți, scăderea încrederii cetățenilor în actul de justiție, fără a nega justetea acestor argumente, apreciem că importanța căilor de atac este covârșitoare și că, în lipsa acestora, nu există garanția protejării drepturilor fundamentale ale omului, a dreptului la un proces echitabil, a dreptului de

¹ G.Gr. Theodoru, *Tratat de drept procesual penal*, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 616.

² V. Dongoroz, în I. Tanoviceanu, *Tratat de drept și procedură penală*, vol. V, Ed. Tipografia „Curierul Judiciar”, 1924, p. 409.